

Iz svetega evangelija po Luku (Luka 12, 1–8)

Ko se je tisti čas zbralo na tisoče ljudi,
tako da so hodili drug po drugem, je Jezus najprej začel govoriti svojim učencem:
»Varujte se farizejskega kvasa, ki je hinavščina.
Nič ni prikritega, kar se ne bo razodelo, in skritega, kar se ne bo spoznalo.
Zato se bo vse, kar ste rekli v temi, slišalo pri belem dnevu,
in kar ste pri zaprtih vratih povedali na uho, se bo oznanjalo na strehah.
Vam, svojim prijateljem, pa pravim:
»Ne bojte se tistih, ki umorijo telo, potem pa ne morejo storiti nič več.
Pokazal pa vam bom, koga se bojte.
Bojte se tistega, ki ubije in ima potem oblast vreči v pekel.
Da, rečem vam, tega se bojte!
Ali ne prodajajo pet vrabcev za dva novčiča?
In vendar niti eden izmed njih ni pozabljen pred Bogom.
Vam pa so celo vsi lasje na glavi prešteti.
Ne bojte se! Vredni ste več kakor veliko vrabcev.«

Pridiga nadškofa Antona Stresa

V svetopisemskem odlomku, ki smo mu prisluhnili, Jezus svojim učencem naroča, naj pogumno oznanjajo, kar jim je naročil povedati On, ki je Resnica sama. Hkrati pa jim napoveduje – in jih s tem želi na to pripraviti – da jim bodo njegovi sovražniki hoteli zamašiti usta. Vendar naj se zavedajo, da so taki poskusi obsojeni na neuspeh. Resnica prej ali slej pride na dan. »Nič ni prikritega, kar se ne bo razodelo, in skritega, kar se ne bo spoznalo.« Če ne prej, na sodni dan. Na drugem mestu Jezus tudi razlaga, kdo in zakaj se resnice boji in jo hoče zamolčati. »Kdor namreč dela húdo, sovraži luč in ne pride k luči, da se ne bi pokazala njegova dela. Kdor pa se ravna po resnici, pride k luči; tako se razkrije, da so njegova dela narejena v Bogu« (Jn 3, 20–21).

Pokojnemu profesorju Justinu Stanovniku, od katerega se poslavljamo, je bilo večji del življenja onemogočeno, da bi povedal to, o čemer je imel po Božjih in pravičnih človeških postavah pravico govoriti. V slovensko javnost je vstopil pravzaprav z demokratizacijo, ko je lahko spregovoril o tem, kar je v vsakem pogledu do konca zaznamovalo njegovo življenje, namreč tragedija velikega dela slovenskega naroda, ko je »brat moril Slovenca brata«.

Tudi sam je te dogodke poimenoval z besedo »tragedija« in to v izvornem smislu, ki ga ima tragedija v grški antiki, v času katere je nastala in katere globine ni pozneje odrska, gledališka tragedija nikoli več dosegla. Tragedija namreč ni kakršen koli zaplet ali katastrofa z nesrečnim koncem. To sicer v vsakdanjem jeziku res pogosto imenujemo tragedija in tudi odrske uprizoritve, ki se imenujejo tragedije, so zgrajene na nekih psihološko ali zgodovinsko razložljivih navzkrižjih in spopadih, ki se žalostno končajo. Ko pa profesor Stanovnik, ki je bil sam klasični filolog in je poznal globine antične misli in umetnosti, želi poimenovati medvojni slovenski »vrtinec« tragedija, v kateri se je znašel tudi sam in kjer je za las ušel strahotni končni usodi tisočerih svojih sobojevnikov, ima to pri njem podobno težo pomena, kot jo je imela grška tragedija. Kot sam pravi: »Antični poganski svet je poznal tragedijo, antični človek je tragičen« (Ljubgojna 107). To pa zato, ker je antični človek bil prepričan, da si nesreč, ki so se zvalile nanj, ni nakopal čisto sam, ampak so za njimi stale nadnaravne, onstranske dobre in zle sile. Da je pravzaprav bil njihova žrtev.

Zakaj to omenjam v trenutku, ko se poslavljamo od profesorja Stanovnika? Ker so očitno skozi dolga desetletja – 45 let – prisilnega molka dozorela v njem poglobljena spoznanja. V svobodi izražanja, brez katere ni demokracije, so različni ljudje smeli spregovoriti o tem, kar se je dogajalo med vojno in po njej. A to govorjenje je bilo – in je še – vsakovrstno: od omalovaževanja zločinov in celo opravičevanja neopravičljivega do upravičene zgroženosti in obsodbe, včasih pa do jeze, nepresežene zamere ali celo do česa hujšega. Zgodovinska, moralna in duhovna kakovost naših sodb o tej preteklosti je torej zelo različna.

V tej raznovrstnosti besed o medvojnem in povojnem dogajanju pa so besede pokojnega profesorja Stanovnika vedno izstopale kot nekaj posebnega. Ne samo zato, ker so bile njegove ugotovitve prepričljivo zgodovinsko, podatkovno in idejno natančne. Spremljala jih je še neka – če smem tako reči – dodana vrednost, za katero bi se mu rad danes posebej zahvalil, saj se poslavljamo od njega kot kristjana in člana našega vernega občestva. Ta dodana vrednost je prihajala namreč iz njegove krščanske zakladnice. Njegovo razumevanje tega, kar se je dogajalo pred desetletji in kar se tako ali drugače dogaja še danes, gredo vedno pod površinski videz, v globino, sežejo celo do filozofije in teologije zgodovine, do metafizike – če metafizika pomeni tisto, kar je onstran fizičnega, vidnega, otipljivega – do tistih temeljnih in trajnih, večnih vrednot in resnic, za katere je šlo in še danes gre in ki jih opazovalec, ki ostaja na površinski ravni golih dogodkov, ne more zaznati. Dolga leta molka so pri pokojnem profesorju bila očitno zelo plodna leta, v katerih je marsikaj domislil.

Zato je pokojni profesor tako vztrajno terjal, da pride na dan resnica in vsa resnica skupaj s svojo sestro pravičnostjo. Ker pa je bil kristjan, je vedel, da Božja pravičnost ni menjalna pravičnost daj–dam (zob za zob in glavo za glavo), ampak je Bog pravičen na čisto poseben način s tem, da opravičuje. Božje opravičenje pa ni v tem, da bi opravičeval neopravičljivo v smislu, da bi pogledal skozi prste krivdi in zločinu, pač pa v tem, da nam ljudem s svojim odpuščanjem brez zmanjševanja našega dolga le–tega kljub temu, da je velik in težek, odpušča in nam z odpuščanjem vrača zapravljeno pravičnost. To je bistvo krščanske vere in smisel Jezusove življenjske žrtve. Iz tega pa se poraja novo spoznanje. Tudi trpljenje, ki ga s krivičnostjo ljudje povzročamo drugim, Bog lahko obrne v dobro, kakor je obrnil v naše največje dobro največjo krivico in trpljenje, ki smo jo ljudje storili njegovemu Sinu. V tej svetlobi Jezusovega križa in vstajenja se je Stanovnikova misel obvarovala zamer in črnogledosti, ki spremlja grško tragedijo. Profesor Stanovnik je verjel Jezusovi besedi, da nam niso lasje samo »prešteti« kot smo slišali v evangeliju, ampak da tudi »niti las ne pade z naše glave brez volje nebeškega Očeta«. To pa z drugimi besedami pomeni, da se nič ne zgodi brez globokega smisla, tudi če ga takoj ne zaznamo. To tudi pomeni, da je moralo imeti in še ima neznansko trpljenje njegovih mladostnih znancev, sorodnikov in prijateljev svoj globoki smisel. Kot je tako lepo zapisal: »Neznanska in nedoumljiva možnost krščanstva je ravno to: da v trpljenju človek lahko doseže bogopodobnost. In potem bolečina, žalost, poraz, katastrofa, izguba in sramota: niso vse te stvari zaznamovanost udarjenih, ampak znamenje izvoljenih.« (107). Ta krščanski pogled na navidez nesmiselno trpljenje je tista njegova dodana vrednost, ki je za nas vse njegova posebno dragocena in za mnoge tudi tolažilna zapuščina.

Svojim izvoljenim mladostnim prijateljem se je sedaj s svojo smrtjo pokojni profesor pridružil in naj skupaj z njimi to izvoljenost uživa in slavi na veke. Amen.